

Nr 33

Utlåtande i anledning av väckta motioner om upphävande av viss inskränkning i domstols rätt att förordna om omhändertagande av villkorligt dömda.

Första lagutskottet har till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 47 i första kammaren av herr *Schött m. fl.* och nr 63 i andra kammaren av herr *Fröding m. fl.* I motionerna, vilka är likalydande, hemställes att riksdagen måtte för sin del och med ikraftträdande från och med den 1 juli 1961 besluta om sådan ändring i lagen den 22 juni 1939 om villkorlig dom att sista stycket i § 14 a utgår. Det stadgande, vars upphävande föreslås, innehåller att domstol i fråga om villkorligt dömd som är under aderton år icke må besluta om omhändertagande på sätt som är medgivet beträffande äldre villkorligt dömda.

Beträffande skälen för motionärernas hemställan får utskottet hänvisa till motionerna.

Gällande bestämmelser; historik

Befogenhet för domstol att besluta att villkorligt dömd skall omhändertagas i avbidan på vidare förordnande infördes genom lag den 30 juni 1959, vilken trädde i kraft den 1 januari 1960. Härvid tillades i *lagen den 22 juni 1939 om villkorlig dom* den nya § 14 a, som lyder:

Uppkommer sedan villkorlig dom meddelats enligt 1 § fråga om att förklara anståndet förverkat eller att besluta annan åtgärd, varom stadgas i 12 §, må domstolen, såframt särskilda omständigheter föranleda därtill, förordna att den dömd skall på lämpligt sätt omhändertagas i avbidan på vidare förordnande.

Den som sålunda omhändertages må ej kvarhållas längre än en vecka. Om synnerliga skäl äro därtill, må dock domstolen genom nytt beslut förordna att han skall kvarhållas ytterligare högst en vecka. Efter prövotidens utgång må den omhändertagne ej kvarhållas.

Omhändertagande enligt denna paragraf må ej beslutas i fråga om den som är under aderton år.

Enligt 12 §, vartill hänvisas i det återgivna lagrummet, må domstolen, om den dömd, utan att därigenom göra sig skyldig till brott, åsidosätter något som åligger honom enligt den villkorliga domen, efter omständigheterna förordna om övervakning, meddela särskild föreskrift enligt 8 §, förordna om förlängning av prövotiden, besluta att varning skall tilldelas den dömd

eller förklara det villkorligt medgivna anståndet med straffets ådömande eller verkställande förverkat.

Gällande lydelse av 14 a § överensstämmer med Kungl. Maj:ts förslag i proposition nr 146 till 1959 års riksdag.

Rörande formerna för omhändertagandet och skälen till att de nya bestämmelserna ej föreslogs gälla dömda under aderton år anförde *departementschefen* vid lagrådsremissen bl. a. följande:

Såsom strafflagberedningen uttalat torde verkställigheten av omhändertagandet i regel få ske genom polismyndighets försorg. Den myndighet som beslutat omhändertagande får hos polismyndigheten begära, att den dömdes efterspanas och omhändertages i avbidan på vidare beslut. Begäran får riktas till polismyndigheten i den dömdes hemort eller i annan ort där man har anledning räkna med att han kan spåras. Villkorligt frigivna som tages i förvar hålles för närvarande regelmässigt i polisarrest; undantagsvis låter fångvårdsstyrelsen flytta den omhändertagne till fångvårdsanstalt. När det gäller omhändertagande enligt det nu föreslagna stadgandet, torde också den omhändertagne i regel få placeras i polisarrest. I anledning av vad några remissmyndigheter anmärkt beträffande polisarresternas beskaffenhet vill jag nämna, att en förbättring av arresternas standard torde kunna förväntas sedan lagen den 25 april 1958 om behandlingen av häktade och anhållna m. fl. jämte därtill anknyttande författningar trätt i kraft den 1 juli 1958. De i häkteslagen givna reglerna blir enligt 11 § i lagen i tillämpliga delar gällande också beträffande dem som omhändertages med stöd av den nu föreslagna regeln. I detta sammanhang bör — såsom strafflagberedningen understrukit — beaktas att om ett tillfälligt omhändertagande icke kommer till stånd, ofta ingen annan utväg återstår än att tillgripa åtgärder som är långt mera ingripande mot den dömd. Då emellertid ett omhändertagande i polisarrest synes höra undvikas i fråga om de yngsta lagöverträdarna, vill jag förorda att den föreslagna bestämmelsen icke göres tillämplig å dem som är under 18 år. Jag vill därvid erinra om att i proposition (nr 88) till årets riksdag föreslagits uppförande vid flera ungdomsvårdsskolor av mottagningsavdelningar, avsedda i första hand för ett effektivt omhändertagande av kriminell ungdom under 18 år.

Lagrådet anförde om stadgandet i sista stycket i 14 a §:

Det huvudsakliga syftet med att möjliggöra ett tillfälligt omhändertagande av en villkorligt dömd är att övervakningsorganen genom ett sådant ingripande skola bli i tillfälle att, när akut risk föreligger för återfall i brott eller för annan misskötsamhet från den dömdes sida, söka förebygga en utveckling mot fortsatt brottslighet. Genom dylika ingripanden kommer säkerligen i många fall ett förverkande av villkorligt anstånd att kunna undvikas. Det synes lagrådet uppenbart att åtgärder av nu omfördäld art kunna vara särskilt påkallade i fråga om villkorligt dömda i åldern 15—17 år, låt vara att dessas antal lär vara ganska ringa. Det torde föreligga påtagligt stor risk för att dessa yngre lagöverträdare skola komma på avvägar, när de undandragit sig övervakning. Ofta lära de i sådana fall ha kommit under inflytande av äldre kamrater, som påverka dem i negativ

riktning. Vidare torde möjligheten att genom uppfostrande behandling tillrättaföra lagöverträdare i nu angiven ålder vara större än då fråga är om kriminella som äro över 18 år. Såsom departementschefen påpekat bör självfallet när det gäller de yngsta lagöverträdarna omhändertagande i polis-arrest såvitt möjligt undvikas, i varje fall när omhändertagandet icke kan begränsas till en eller annan dag och särskilt innan den väntade förbättringen av polisarresternas beskaffenhet och utrustning hunnit genomföras. Emellertid torde, såsom strafflagberedningen uttalat, i ömmande fall placering av den omhändertagne på någon barnavårdande institution kunna utverkas. På de skäl som nu anförts finner lagrådet att övervakningsorganen icke böra betagas möjlighet att, när så finnes erforderligt och lämpligt, föranstalta om tillfälligt omhändertagande jämväl av villkorligt dömda som äro under 18 år. Bedömandet av huruvida undantagsbestämmelse i nu omförmält hänseende beträffande dessa lagöverträdare är lämplig bör i varje fall anstå i avbidan på den slutliga utformningen av reglerna för samhälls-lets behandling av de unga lagöverträdarna. Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer lagrådet, att sista stycket av den föreslagna 14 a § får utgå.

I anledning av vad lagrådet uttalat anförde *departementschefen* i propositionen:

Även om vissa skäl kan anföras för att göra den föreslagna bestämmelsen om tillfälligt omhändertagande av villkorligt dömd tillämplig å lagöverträdare under 18 år, är jag icke beredd att i detta avseende frångå den ståndpunkt som intagits i det till lagrådet remitterade förslaget. Innan det närmare överväges att införa möjlighet till sådant omhändertagande även beträffande det yngre klientelet, torde i varje fall erfarenheterna av den utav mig förordade bestämmelsens tillämpning böra avvaktas.

I anledning av propositionen väcktes motioner, I: 472 och II: 577, som utmynnade i hemställan, att riksdagen måtte antaga det genom propositionen framlagda lagförslaget med den ändringen däri att sista stycket i 14 a § utgick.

Första lagutskottet anförde i utlåtande (nr 25) med anledning av propositionen, såvitt nu är i fråga:

Möjligheten att tillfälligt omhändertaga villkorligt dömd skall enligt förslaget icke få användas beträffande dem som är under 18 år. I lagförslaget har en särskild undantagsbestämmelse upptagits härom. Såsom skäl härför har i propositionen angivits att ett omhändertagande i polisarrest synes böra undvikas i fråga om de yngsta lagöverträdarna.

I motionerna I: 472 och II: 577 har, med åberopande bl. a. av att lagrådet motsatt sig ett undantagande av de yngsta lagöverträdarna, hemställts, att bestämmelsen i fråga måtte utgå.

Det närmaste syftet med den föreslagna reformen är att ge övervakningsorganen möjlighet att undanröja en mer eller mindre akut risk för återfall i brott genom att under tiden för omhändertagandet ordna den villkorligt dömdes förhållanden och hjälpa honom till rätta. Det synes antagligt att

man härigenom i många fall skulle kunna bryta en farlig utveckling mot fortsatt brottslighet och undvika för den dömda långt mera kännbara ingripanden. Denna reform, varav behov visat sig föreligga på det praktiska fältet och för vilken även talar gynnsamma erfarenheter av ett liknande institut i fråga om villkorligt frigivna, synes vara lika värdefull vid behandlingen av sådana lagöverträdare, vilka erhållit villkorlig dom men icke uppnått 18 års ålder, som av övriga villkorligt dömda. Även om de villkorligt dömda i åldern 15—17 år utgör en relativt liten grupp, synes därför icke svårigheten att på tillfredsställande sätt placera de omhändertagna av denna kategori böra få stå hindrande i vägen för en i och för sig önskvärd reform. Det är därför angeläget att undersöka, om icke de principiella betänkligheter som kan resas mot att göra den nya bestämmelsen tillämplig även på sistnämnda kategori kan undanröjas.

Enighet torde råda om att ett omhändertagande i polisarrest av de yngsta lagöverträdarna såvitt möjligt bör undvikas. I det ifrågakavande nya stadgandet, 14 a §, anges att den dömda skall omhändertagas på lämpligt sätt. Redan denna utformning av lagtexten synes giva anvisning om att en bedömning av lämpligheten av sättet för omhändertagandet skall äga rum i varje särskilt fall. Att kraven härvid måste ställas högre när det gäller att placera det yngre klientelet är självfallet. Skulle bestämmelsen om omhändertagandet tillämpas på de villkorligt dömda i åldern 15—17 år bleve det i regel nödvändigt att ha andra placeringsmöjligheter än polisarresterna, vilka i varje fall i sitt nuvarande skick i allmänhet icke torde uppfylla de krav som måste ställas för att sättet för omhändertagandet skall anses lämpligt. I princip skulle därför ordningen vara den, att plats å någon barnavårdande institution i första hand bör utverkas när fråga uppkommer att omhändertaga villkorligt dömda i ifrågakavande åldergrupper. Med hänsyn till att antalet fall av omhändertagande inom denna grupp, som i och för sig är relativt liten, måste antagas bli förhållandevis obetydligt, torde detta så gott som undantagslöst kunna utverkas. Detta förutsätter emellertid att domstolen i förekommande fall tager kontakt med vederbörande barnavårdsorgan. För att säkerställa att den nu angivna ordningen kommer att tillämpas när omhändertagande av villkorligt dömd i åldern 15—17 år blir aktuellt bör erforderliga bestämmelser meddelas av Kungl. Maj:t i tillämpningsföreskrifter till lagen. Såsom departementschefen erinrat kan tillämpningsföreskrifter utfärdas av Kungl. Maj:t med stöd av 28 § lagen om villkorlig dom.

Med åberopande av det anförda får utskottet förorda, att riksdagen antager det genom propositionen framlagda lagförslaget med den ändringen att sista stycket av 14 a § utgår.

Utskottet hemställde i enlighet härmed.

I avgiven *reservation* hemställde sju av utskottets ledamöter att det genom propositionen framlagda förslaget skulle antagas i oförändrat skick.

De anförde härvid i huvudsak följande:

Då departementschefen förordat ifrågakavande undantagsbestämmelse har han utgått från att den omhändertagne i regel får placeras i polisarrest. Enighet torde råda om att ett omhändertagande i polisarrest av de yngsta lagöverträdarna såvitt möjligt bör undvikas. Lagrådet och motionärerna

har emellertid uttalat att innan den väntade förbättringen av polisarresterna hunnit genomföras i ömmande fall placering av den omhändertagne på någon barnavårdande institution torde kunna utverkas. Utskottet finner för sin del att en realistisk bedömning av barnavårdens resurser närmast ger vid handen att det icke annat än undantagsvis skulle bli möjligt att inom barnavården erhålla plats för ifrågavarande klientel. Följden skulle därför bli att omhändertagandet av villkorligt dömda i åldern 15—17 år i regel finge ske i polisarrest. En sådan konsekvens, som mindre väl låter sig förena med den antagna principen att ungdom i åldern under 18 år skall omhändertagas inom socialvården, kan enligt utskottets mening icke anses försvarlig.

Vid behandlingen av utskottets utlåtande stannade *kamrarna* i olika beslut i det att första kammaren med 71 röster mot 63 antog reservanternas förslag, medan andra kammaren med 107 röster mot 101 biföll utskottets hemställan.

Efter sammanjämkning (se första lagutskottets memorial nr 28 år 1959) biträdde andra kammaren det beslut som fattats av första kammaren. Det i propositionen upptagna förslaget hade alltså antagits av riksdagen.

Barnavårdslagen m. m.

Genom *barnavårdslagen den 29 april 1960*, som trädde i kraft den 1 januari 1961, har skapats möjligheter att tillfälligt omhändertaga även personer under aderton år på sätt som i viss mån motsvarar omhändertagande enligt lagen om villkorlig dom.

Sålunda kan barnavårdsnämnden enligt 30 § barnavårdslagen, där sannolika skäl föreligger för att ingripande med stöd av 25 § är påkallat, omhändertaga den underårige för utredning om detta anses nödvändigt på grund av förefintliga risker för den underåriges hälsa eller utveckling eller för brottslig eller annan skadlig verksamhet från hans sida eller med hänsyn till att eljest den fortsatta utredningen kan allvarligt försvåras eller vidare åtgärder hindras. Omhändertagande för utredning består i högst fyra veckor.

Innebär underårigs uppträdande eller levnadssätt fara för allmän ordning eller säkerhet och föreligger sannolika skäl för att ingripande med stöd av 25 § är påkallat mot den underårige, äger polismyndighet jämlikt 33 § på lämpligt sätt taga honom i förvar i avbidan på barnavårdsnämnds beslut.

Enligt 37 § kan det jämväl i vissa fall ankomma på polismyndighet att efter framställning av barnavårdsnämnden eller dess ordförande på lämpligt sätt förvara omhändertagen underårig under en vecka, vilken tid av länsstyrelsen kan förlängas med högst en vecka.

I det till lagrådet remitterade *förslaget till brottsbalk* motsvaras den nuvarande villkorliga domen med övervakning närmast av påföljden skydds-

tillsyn. Bestämmelser av väsentligen samma innebörd som 14 a § lagen om villkorlig dom har upptagits i 28 kap. 12 § brottsbalksförslaget; dock saknas begränsningen i fråga om den som är under aderton år. Härom anför *departementschefen* i det remitterade förslaget:

Skyddstillsyn skall enligt departementsförslaget icke tillämpas beträffande 15—17-åringar annat än om denna påföljd finnes lämpligare än vård enligt barnavårdslagen. Genom den nya barnavårdslagen har möjlighet öppnats för barnavårdsnämnd att begära polismyndighets medverkan för omhändertagande under kort tid även av den, som är under 18 år. Med hänsyn härtill synes betänkligheter knappast böra möta mot att den ifrågasvarande begränsningen i lagen om villkorlig dom icke får någon motsvarighet beträffande dem, som döms till skyddstillsyn. Jag förutsätter härvid, att i de sällsynta fall beslut om omhändertagande kommer att avse någon till skyddstillsyn dömd, som är under 18 år, föreliggande möjligheter att placera den unge i barnavårdsanstalt tillvaratages och att kvarhållande i polisarrest utöver någon eller några dagar skall behöva förekomma endast undantagsvis.

Här må slutligen anmärkas, att enligt 24 kap. 3 § *rättegångsbalken* den som är under aderton år ej må häktas, med mindre det är uppenbart, att betryggande övervakning ej kan ordnas.

Remissyttranden

Utskottet har i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttranden över motionerna från *riksåklagarämbetet*, *socialstyrelsen*, *Stockholms rådhusrätt* och *Göteborgs rådhusrätt*. Härjämte har tillfälle att avge yttrande över motionerna beretts *Stockholms stads barnavårdsnämnd*, *Göteborgs stads barnavårdsnämnd*, *Sveriges advokatsamfund*, *Föreningen Sveriges häradshövdingar* och *Föreningen Sveriges stadsdomare*.

Motionärernas hemställan tillstyrkes av *Göteborgs rådhusrätt* och *Föreningen Sveriges stadsdomare*. Under viss förutsättning tillstyrker även *Föreningen Sveriges häradshövdingar*. Övriga remissinstanser yttrar sig i avstyrkande riktning.

Föreningen Sveriges stadsdomare erinrar om frågans behandling vid 1959 års riksdag och anför därefter:

Det torde vara onödigt att ånyo framhålla att behovet av ett omhändertagande ofta är synnerligen starkt just beträffande de villkorligt dömda i åldern 15—17 år. Man bör icke heller bortse från att åtskilligt talar för att en kortare tids omhändertagande påverkar denna åldersgrupp på sådant sätt att kraftigare ingripanden kunna undvikas. Risken för att ett omhändertagande genom beslut av domstol skulle komma att ske, därest vederbörande därigenom skulle bli placerad i för ändamålet helt olämpliga polisarrest, torde vara på det hela taget obefintlig. Ett synnerligen starkt skäl för den föreslagna lagändringen är obestridligen den ökade befogenhet som

barnavårdsnämnderna genom den nya barnavårdslagen tillerkänts i fråga om rätt till omhändertagande.

Föreningen Sveriges häradshövdingar anser att statsmakterna i barnavårdslagen och förslaget till brottsbalk kan sägas ha intagit en ståndpunkt, som innebär, att den ifrågavarande begränsningen i sista stycket av 14 a § icke är motiverad. Härefter yttrar föreningen:

Frågan gäller därför närmast, huruvida det med tanke på den nära förestående riksdagsbehandlingen av brottsbalksförslaget finnes tillräckliga skäl att nu ånyo vidtaga en ändring i gällande lag om villkorlig dom. Det bör därvid beaktas, att även om brottsbalken antages av 1962 års riksdag det kan dröja ytterligare några år innan den kan träda i kraft. Svaret på den ställda frågan synes böra bli beroende av huru starkt behovet härav i praktiken visat sig vara. Det tillfälliga omhändertagandet, som tillkommit under hänvisning till erfarenheter från Stockholm och Göteborg, torde i första hand vara avsett för storstadsförhållanden. Föreningen har icke heller från häradsrätterna någon nämnvärd erfarenhet av paragrafens tillämpning. Därest det emellertid framkommer, att bestämmelsen i praktiken visat sig fylla ett behov, har föreningen icke något att erinra mot att sista stycket i 14 a § lagen om villkorlig dom nu upphäves.

Riksåklagarämbetet och *Stockholms rådhusrätt* ansluter sig till uppfattningen att det icke synes påkallat att bibehålla begränsningen i sista stycket av 14 a §. Båda remissinstanserna anser emellertid att ändring i detta avseende utan olägenhet kan anstå till dess att motsvarande bestämmelser i förslaget till brottsbalk skall behandlas. Rådhusrätten anför härvid bl. a. att erfarenheten visat, att behovet av tillfälligt omhändertagande inom gruppen villkorligt dömda under aderton år är synnerligen begränsat. Rådhusrätten hänvisar i detta hänseende till ett uttalande av statens skyddskonsulent i Stockholm för unga, vilken meddelat att man hos skyddskonsulenten endast i något enstaka undantagsfall funnit anledning till omhändertagande inom denna grupp samt att i dessa fall frånvaron av möjlighet att hos domstol utverka omhändertagande icke vållat några större problem utan att situationen kunnat bemästras i nära samarbete med vederbörande barnavårdsnämnd.

Även *socialstyrelsen* erinrar i sitt avstyrkande yttrande om att den genom motionerna väckta frågan inom de närmaste åren vid behandlingen av brottsbalken kommer att underställas riksdagens bedömande i ett större sammanhang. Vidare synes det styrelsen lämpligt att avvakta utvecklingen efter den nya barnavårdslagens ikraftträdande och resultatet av den pågående utbyggnaden inom de barnavårdande organens område av lokaler för tillfälligt omhändertagande. Det torde enligt styrelsen kunna antagas, att tillämpningen av den nya barnavårdslagen i stor utsträckning kommer

att minska det behov, som kan föreligga av att på ungdomar i ålder 15—17 år tillämpa bestämmelsen i 14 a §.

Barnavårdsnämnderna i Stockholm och Göteborg framhåller, att nuvarande lagstiftning i fråga om den kriminalpolitiska behandlingen av unga lagöverträdare i åldern 15—17 år bygger på uppfattningen, att det är barna- och ungdomsvården, icke kriminalvården, som när det gäller denna åldersgrupp skall svara för samhällsreaktionen vid brott. Nämnderna erinrar i detta sammanhang om lagen den 19 maj 1944 om eftergift av åtal mot vissa underåriga, lagen den 30 december 1952 med vissa bestämmelser om påföljd för brott av underårig samt stadgandet i 24 kap. 3 § rättegångsbalken angående häktande av den som är under aderton år. Enligt nämndernas uppfattning bör de hänsynstaganden, som ligger bakom ifrågavarande lagstiftning, tillmätas betydelse även när det gäller att taga ståndpunkt till förevarande motioner. Sådana skäl som kan göra ett undantag från den gällande lagstiftningens principer befogat i fråga om de villkorligt dömda under aderton års ålder har enligt nämnderna ej åberopats av motionärerna. I detta sammanhang anför barnavårdsnämnden i Stockholm bl. a. följande:

Det förtjänar påpekas att antalet ungdomar i åldern under 18 år, vilka stå under övervakning meddelad enligt lagen om villkorlig dom, alltjämt, trots den ökning, som torde ha inträtt under senare år, är tämligen ringa. Det må till belysande härav nämnas, att den 20 februari 1961 uppgick i Stockholm hela antalet sådana ungdomar till 50. Motsvarande kategori i åldern 18—21 år utgjorde samtidigt omkring 700. Av de 50 ungdomarna voro 9 vid domens avkunnande i åldern 15—16 år, 23 i åldern 16—17 år samt 18 i åldern 17—18 år. Det må vidare nämnas, att mer än hälften (28 stycken) stått under barnavårdsnämndens övervakning vid tiden för avkunnandet — besluten härom hade i regel fattats i samband med att den brottslighet, som senare resulterade i lagföring och dom, kommit till nämndens kännedom — ävensom att inemot en tredjedel (15 stycken) varit omhändertagna för skyddsuppfostran för tid även efter domsavkunnandet. Den 20 februari voro endast 4 omhändertagna för samhällsvård (skyddsuppfostran), därav 3 med placering på ungdomsvårdsskola och 1 med placering på ett av nämndens ungdomshem. Såsom framgår av vad här anförts är det sålunda fråga om ett klientel beträffande vilket ingripande enligt barnavårdslagen i stor utsträckning varit indicerat. Vederbörande skyddskonsulent har vid förfrågan upplyst, att det i det praktiska arbetet icke vid något tillfälle sedan tillkomsten av paragraf 14 a lagen om villkorlig dom förelegat sådana omständigheter, att behov förefunnits av att kunna på sätt motionärerna föreslagit tillfälligt omhändertaga ungdom under 18 års ålder. Förhållandet torde få ses bland annat mot bakgrunden av det förhållandet, att barnavårdsnämnden i fall, där detta varit erforderligt, kunnat omedelbart ingripa genom vårdåtgärder av skilda slag, t. ex. placering på ungdomshem. Klienteletets beskaffenhet och de ökade möjligheter till ingripanden den nya barnavårdslagen gett gör det rimligt att antaga att det även fortsättningsvis skall vara möjligt att på ett praktiskt tillfredsställande sätt nå eftersträfvade

konkreta lösningar vid svårare misskötsamhet från den villkorligt dömdes sida.

I Sveriges advokatsamfunds yttrande anför samfundets styrelse bl. a., att styrelsen, som i tidigare remissvar uttalat stark tvekan huruvida insättande i polisarrest över huvud taget kan anses utgöra någon lämplig form för omhändertagande, bestämt vill hävda att omhändertagande i polisarrest i varje fall är klart olämpligt, när det gäller ungdomar i åldern 15—17 år. Så länge det icke finns garantier för att omhändertagandet sker på ett lämpligare sätt anser sig styrelsen icke kunna tillstyrka den av motionärerna föreslagna lagändringen. Styrelsen anför vidare:

Såsom ett särskilt skäl för lagändringen har motionärerna åberopat det förhållandet att den nya barnavårdslagen ger barnavårdsnämnd och dess ordförande vissa befogenheter att förordna om omhändertagande, liksom även polismyndighet tillagts viss rätt att på lämpligt sätt taga underårig i förvar i avbidan på barnavårdsnämndens beslut. Mot bakgrunden av dessa bestämmelser kan det måhända synas inkonsekvent eller till och med meningslöst att icke tillåta domstol att förordna om omhändertagande av en villkorligt dömd pojke eller flicka i åldern 15—17 år. Enligt styrelsens mening behöver man emellertid icke se saken på detta sätt. Man kan också resonera så att, eftersom barnavårdslagen bereder möjligheter till omhändertagande, det icke är nödvändigt att ge domstolen befogenhet att förordna därom. Frågan synes ha samband med det större problemet vilka straffrättsliga reaktionsformer som över huvud taget bör stå till domstolarnas förfogande i fråga om ungdom under 18 år. Den omständigheten att detta problem inom en nära framtid torde bringas till sin lösning synes utgöra ett särskilt skäl att icke nu ändra den avfattning som lagen om villkorlig dom erhållit så sent som för två år sedan.

Utskottet

Genom tillägg år 1959 av en ny paragraf, 14 a, till lagen om villkorlig dom möjliggjordes för domstolen att i vissa fall, om särskilda omständigheter föranleder därtill, förordna, att villkorligt dömd skall på lämpligt sätt omhändertagas i avbidan på vidare förordnande. Sådant omhändertagande må äga rum bl. a. då fråga uppkommit om att förklara den villkorliga domen förverkad. Den omhändertagne kan kvarhållas normalt en vecka och i speciella fall efter särskilt beslut ytterligare en vecka. Enligt bestämmelse i sista stycket av 14 a § må omhändertagande ej beslutas i fråga om den som är under 18 år.

Då lagförslag med detta innehåll av Kungl. Maj:t förelades 1959 års riksdag, hemställde första lagutskottet med tillstyrkande av härom väckta motioner, att förslaget skulle antagas med den ändringen att sista stycket i 14 a § utgick. Reservanter inom utskottet hemställde, att förslaget skulle antagas

i oförändrat skick. Sedan kamrarna först stannat i skilda beslut, blev efter sammanjämkning reservanternas hemställan bifallen av riksdagen.

I nu förevarande motioner föreslås, att riksdagen skall för sin del och med ikraftträdande från och med den 1 juli 1961 besluta om sådan ändring i lagen om villkorlig dom att sista stycket i 14 a § utgår.

Det kan förutses att 1962 års riksdag kommer att få taga ställning till ett förslag till brottsbalk, vilket bland annat innehåller bestämmelser avsedda att ersätta lagen om villkorlig dom. Att riksdagen sålunda i en nära framtid torde erhålla möjlighet att bedöma den av motionärerna väckta frågan i ett större sammanhang, kan sägas utgöra ett skäl för att icke nu närmare överväga lagändring i den riktning motionärerna förordat. Emellertid torde det med hänsyn till bl. a. behovet av följd författningar dröja ytterligare några år innan den lagstiftning, vartill förslaget må leda, kan sättas i kraft. Vid sådant förhållande saknas enligt utskottets mening anledning att med tanke på brottsbalksförslaget avstå från att vidtaga en sådan smärre lagändring som nu är i fråga, därest den befines lämplig.

Möjligheten att tillfälligt omhändertaga villkorligt dömd har införts huvudsakligen för att övervakningsorganen skall genom ett sådant ingripande vara i tillfälle att, när akut risk föreligger för återfall i brott eller annan misskötsamhet från den dömdes sida, söka förebygga en utveckling mot fortsatt brottslighet. Enligt utskottets mening råder ej tvekan om att tillfälligt omhändertagande skulle utgöra ett värdefullt medel för kriminalvården även i vad gäller det yngre klientelet i åldern 15—17 år. Vid denna bedömning beaktar utskottet särskilt, att vetskapen om att ett omhändertagande kan äga rum måste antagas utöva en gynnsam psykologisk effekt på den dömd, exempelvis då han frestas att undandraga sig övervakning.

Utskottet anser det sålunda önskvärt att möjlighet öppnas till omhändertagande enligt lagen om villkorlig dom även i fråga om villkorligt dömda under 18 år. För en sådan reform talar enligt utskottets uppfattning även principiella skäl, i det att en positiv ståndpunkt till omhändertagande på liknande sätt inom det yngre klientelet kommit till uttryck i den nya barnavårdslagen. Härtill kommer, att en motsvarande inställning ligger till grund för vissa bestämmelser rörande skyddstillsyn i det till lagrådet remitterade förslaget till brottsbalk.

Vad som vid frågans tidigare behandling föranledde tvekan om lämpligheten av att tillåta att villkorligt dömda under 18 år omhändertogs enligt de nya bestämmelserna, var att omhändertagandet förutsattes behöva ske genom intagande i polisarrest. Föreskriften i 14 a § att omhändertagandet skall ske på lämpligt sätt medför skyldighet för domstolen att i varje särskilt fall tillse att en tillfredsställande placering av den omhändertagne erhålles. Därest bestämmelserna om tillfälligt omhändertagande göres till-

lämpliga beträffande de villkorligt dömda i åldern 15—17 år, torde domstolen stundom finna, att även omhändertagna inom denna grupp med hänsyn till deras kriminella belastning ej lämpligen kan förvaras annorstädes än i polisarrest. För omhändertagna, som är i mindre grad kriminaliserade, torde domstolen bära i första hand tillvarataga föreliggande möjligheter att utverka placering på barnavårdande institutioner. Utsikterna härtill förbättras för närvarande successivt till följd av den pågående utbyggnaden av lokaler för tillfälligt omhändertagande inom barnavården. Det synes därför berättigat att antaga att omhändertaganden inom den bättre delen av klientelet blott undantagsvis och då endast för en eller annan dag skulle behöva medföra placering i polisarrest. Då även polisarresterna efter hand förbättras till beskaffenhet och utrustning, kan ett dylikt begränsat utnyttjande av dessa icke möta betänkligheter; i sammanhanget uppmärksammas även, att omhändertagande genom polismyndighets försorg i vissa fall är medgivet enligt barnavårdslagen.

Utskottet finner sig sålunda bära tillstyrka motionärernas förslag om upphävande av begränsningsregeln i sista stycket av 14 a §. Ändringen synes lämpligen bära träda i kraft från och med den 1 januari 1962.

Under hänvisning till det anförda får utskottet hemställa,

att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 47 och II: 63, måtte för sin del antaga följande förslag till

LAG

angående ändrad lydelse av 14 a § lagen den 22 juni 1939 (nr 314) om villkorlig dom.

Häri genom förordnas, att 14 a § lagen den 22 juni 1939 om villkorlig dom skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

14 a §.

Uppkommer sedan — — — — — vidare förordnande.

Den som — — — — — ej kvarhållas.

Omhändertagande enligt denna paragraf må ej beslutas i fråga om den som är under aderton år.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1962.

Stockholm den 27 april 1961

På första lagutskottets vägnar:
INGRID GÄRDE WIDEMAR

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Branting*, Per Olofsson, Nyström, Gezelius, fröken Mattson*, herrar Nyman, Hilding och Anton Larsson;

från andra kammaren: fru Gärde Widemar, fru Johansson*, fru Löfqvist, herrar Fröding, Källstad, Larsson i Norderön, Martinsson och fröken Andersson i Strängnäs.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *Branting, Nyström*, fröken *Mattson*, fru *Johansson*, fru *Löfqvist*, herr *Martinsson* och fröken *Andersson* i Strängnäs, vilka ansett att utskottets utlåtande och hemställan bort ha följande lydelse:

»Genom tillägg — — — (lika utskottet till och med tredje stycket) — — — i 14 a § utgår.

Stadgandet i 14 a § har gällt under kort tid, och erfarenheterna av dess verkningar är små, vilket också framgått av barnavårdsnämndens i Stockholm remissyttrande. I lagrådsremissen i samband med förslaget behandling vid 1959 års riksdag var departementschefen av den mening, att ett omhändertagande i polisarrest borde undvikas i fråga om de yngsta lagöverträdarna. Efter lagrådsbehandlingen anförde departementschefen, att erfarenheterna av den av honom förordade bestämmelsens tillämpning borde avvaktas. Utskottet delar denna departementschefens mening, och utskottet anser vidare att lagen nu varit i kraft under alltför kort tid samt att erfarenheterna av lagens tillämpning är så begränsade, att något avgörande icke nu bör träffas.

I reservationen till första lagutskottets utlåtande nr 25 år 1959 anfördes även betänkligheter mot att de yngsta lagöverträdarna placerades i polisarrest. Dessa betänkligheter är fortfarande befogade, då standarden på polisarresterna under den korta tid som förflutit icke avsevärt förbättrats. Då frågan kommer upp till behandling i samband med riksdagens prövning av brottsbalksförslaget, finns det för närvarande icke något skäl att bifalla motionerna. Vid tiden för prövningen av brottsbalksförslaget har de nuvarande bestämmelserna varit gällande under något längre tid, och erfarenhetsmaterialet torde då vara större. Det framstår även som principiellt olämpligt att rycka ut en detalj ur den stora brottsbalksbehandlingen på det sätt, som föreslagits, varigenom riksdagen på ett för tidigt stadium binder sig för en viss lösning.

Med åberopande av det anförda får utskottet hemställa,

att förevarande motioner, I: 47 och II: 63, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.»